

el circ català, entre l'ara i el futur

Jordi Jané

El trapezi volant del Circ Cric.

El Pla Integral de Circ pactat entre la Conselleria de Cultura i l'Associació de Professionals de Circ de Catalunya (APCC) intenta resoldre les endèmiques mancances del sector circense català. Però el futur passa també perquè el sector assumeixi que avui el circ és l'art escènic amb més capacitat interdisciplinària i amb més possibilitats en els terrenys experimental i creatiu.

Catalunya i el circ

La primera documentació de què disposem sobre l'arribada a Catalunya del circ modern ideat per Philip Astley el 1768 a Londres és l'espectacle de circ eqüestre del francès Jean Gadis Colman, presentat el 1789 al Teatre Principal (o Teatre de les Comèdies) de Reus. Els volantiners italians Frescara i Chiarini s'hi exhibiran dos

anys després i el 1800 ho faran a Barcelona. El nou espectacle és molt ben acceptat en una Catalunya immersa en la Revolució Industrial i que fins aleshores es distreia amb el sàinet popular, la comèdia burgesa de sala i alcova i les funcions d'ombres i titelles. Durant el segle XX, a Barcelona hi va haver fins a una desena d'edificis de circ estable. Joan Tomàs (*Mirador*), Sebastià Gasch (*Mirador*, *Destino*) i Jordi Elias (*Hoja del Lunes*, *El Mundo Deportivo*) van deixar constància de l'auge i la gran acceptació popular que el circ va tenir a Catalunya a les dècades dels anys 30, 40 i 50 del segle XX. Xavier Fàbregas en va recollir la decadència durant les dècades posteriors, mentre esperonava els fenòmens que havien de propiciar el naixement del circ contemporani català (Els Joglars i Els Comediants, que el 1976 inspirarien els novells de La Tràgica i el

seu *Tripijoc Joc Trip*, i, el 1981, la primera gira del Circ Cric).

Actualment no tenim cap edifici de circ estable i només disposem de dos circs amb carpa: el de la família Raluy (que itenera internacionalment) i el Cric de Tortell Poltrona que, des del 2007, convoca el públic a la seu permanent del Montseny, d'on només ha sortit dos cops per plantar la carpa davant del Teatre Lliure (novembre del 2007 i octubre del 2009). Hi podríem afegir la petita vela amb una grada de 50 localitats amb què Escarlata Circus (Jordi Aspa i Bet Miralta, Premi Nacional de Circ 2008), ja ha girat per l'Estat espanyol, França i Portugal. Altres circs itinerants amb carpa, majoritàriament italians però establerts a Catalunya, ofereixen produccions qualitativament menys ambicioses. La gran majoria dels actuals circaires catalans fa circ contemporani. Hi ha una

cinquantena de companyies que oscil·len entre el solista i la mitja dotzena d'artistes i que actuen al carrer i en escenaris a la italiana. Les vicissituds i els èxits del circ contemporani català entre 1975 i 2006 van quedar reflectits en l'exposició *Circ contemporani català, l'art del risc* (CCCB, gener-març del 2006), el catàleg de la qual és de gran utilitat documental i gràfica.

Pla Integral del Circ

Presentat el 12 de març del 2008 pel conseller Tresserras com una mesura de política cultural urgent, el Pla estructura les solucions a la problemàtica del nostre sector circense i els preveu terminis d'implementació. El Consell de les Arts (del qual depèn ara una part substancial del Pla Integral) ja s'ha afegit a la comissió mixta Departament de Cultura-APCC de seguiment del Pla. A grans trets, el Pla incideix en quatre eixos: estimular la creació i la producció, estructurar i regular la formació, crear circuits d'exhibició i dotar la professió d'un marc legal adequat a les característiques específiques del circ de qualsevol format (carpa, sala, carrer, etc.). L'eficàcia del Pla depèn, entre d'altres factors, de l'harmonització en els terminis d'implementació possibles per a cada eix: mentre que l'augment de les produccions de circ d'espais públics com el Nacional, el Lliure o el Mercat de les Flors s'ha establert com a immediat, l'arrelament efectiu del circuit Ciutats Amigues del Circ es preveu per d'aquí a cinc o sis anys, i el disseny i posterior regularització de tots els nivells de la formació circense serà un tràmit encara més llarg. El Pla és consultable a www.apcc.cat/files/file_167.pdf i www10.gencat.cat/gencat/AppJava/cat/actualitat2/2008/80312plaintegraldelcirc.jsp

Panorama actual

Respecte als seus homòlegs teatre i dansa, l'espectacle i la rebotiga circenses presenten característiques diferencials quant a producció, difusió, circuits d'exhibició i problemàtica legal. El nostre teixit artístic i industrial circense és encara molt precari: hi ha grans buits en especialitats clau com dramaturgs, directors, guionistes, il·luminadors, escenògrafs, empresaris, productors, mànagers, gestors, escoles de circ, empreses de serveis, etc. En conseqüència, el nostre circ contemporani va una mica

coix quant a tècnica i una mica curt quant a creativitat i seducció escènica. Arrosseguem un notable decalatge respecte al circ que es produeix a França, Alemanya, Bèlgica o el Quebec. A França, la política cultural de suport al circ impulsada fa trenta anys pel ministre Jak Lang ha aconseguit convertir aquest vell art en un bé exportable. Al país veí, la formació de circ està regulada i s'hi ha generat un envejable cos teòric (publicacions especialitzades, assajos, seminaris, cursos universitaris, etc.).

Però, malgrat la greu descurança amb què fins al Pla Integral les nostres institucions han tractat el circ, els nostres artistes se n'han sortit airosament, han aconseguit una presència remarcable en festivals i circuits d'exhibició internacionals, i en els últims cinc o sis anys han augmentat geomètricament el públic. El més admirable és que ho han aconseguit havent d'aprendre l'ofici i tirar-lo endavant sense mitjans ni infraestructures i amb un circuit de treball encara per inventar.

El balanç dels cinc anys de feina de l'Associació de Professionals de Circ de Catalunya es pot qualificar de satisfactori: del no-res s'ha passat a forçar el Pla Integral i el Premi Nacional de Circ (2005), s'ha posat en marxa el centre d'entrenament i creació La Central del Circ al Fòrum, s'ha engegat el circuit Ciutats Amigues del Circ i s'ha augmentat la programació circense en els esdeveniments organitzats per l'ICUB (Grec, Festes de la Mercè, etc.). Enguany, el centre de residència i creació La Vela (Vilanova i la Geltrú, 2006) encetarà l'etapa posterior a la direcció del seu impulsor, Bienve Moya.

El futur desitjable

El Pla Integral del Circ no és cap vareta màgica: si de cas, el públic començarà a notar de debò l'augment dels nivells artístic i creatiu del circ produït a Catalunya d'aquí a un decenni (el temps que trigarà a sortir, sent optimistes, la primera promoció de la futura Escola Superior de Circ). La qualitat dels espectacles va en funció directa de la formació integral que, avui més que mai, necessita un artista de circ creador i intèrpret dels seus espectacles. Amb un mapa formatiu encara per estructurar, l'única escola catalana de circ és la Rogelio Rivel, ubicada a l'Ateu Popular de Nou Barris (Barcelona). Imparteix tan sols dos cursos de tècniques

(acrobàcia i equilibri, dansa, pallasos...) però cap assignatura que posi en contacte el futur creador amb els contextos escènics, circense i de l'art en general (interpretació, dicció, música, història de l'art, història i teoria del circ, dramaturgia, direcció escènica i de pista, escenografia, sociologia de l'espectacle, il·luminació, so, gestió...). El principal atot de grans potències circenses com l'ex Unió Soviètica, França o el Quebec és, precisament, un rigorós sistema formatiu d'ampli espectre.

Un altre gran repte del nostre circ és el de l'esperit: no hi ha cultura viva sense voluntat de creació ni afany de transformació. Qui es vulgui dedicar a fer circ de carrer, com s'havia fet els segles abans d'Astley, haurà de tenir també segell propi, perquè cada dia hi ha més competència i els caixets són cada cop més baixos. I qui vulgui continuar posant-se l'etiqueta de contemporani haurà de tenir clar que, quan parlem d'art, "contemporani" no vol dir només "d'ara": vol dir, sobretot, capacitat de crear nous universos a partir d'un bon coneixement de la tradició.

Em sembla oportú acabar revertint cap al nostre circ el toc d'alerta llançat per Brossa el 1983 des de *Serra d'Or*: "On és el teatre alternatiu paral·lel a Miró, al primer Dalí o a Tàpies?". El circ contemporani català hauria de saber recollir l'envit i treballar tenint en compte, a més de la tendència i la il·luminació particulars de cada creador, tant el substrat i la història del país on aquest creador viu i treballa com el context artístic global en què la seva feina s'inscriu i adquireix un sentit. ➔

